

SECȚIUNEA a IV-a ISTORIE CONTEMPORANĂ

Steliana BĂLTUȚĂ

DESTINUL UNEI CASE DE SECOL XVIII, DE PATRIMONIU DIN BOTOȘANI, CASA „MANOLACHI IORGA”, CUMPĂRATĂ DE FAMILIA SAINT-GEORGES ȘI DEVENITĂ MUZEU ETNOGRAFIC ÎNTRE ANII 1989–2007¹

Neamul Iorga, având origini macedo-române din Munții Pindului, s-a stabilit în Botoșani, prin secolul al XVIII-lea, unde și-a pus bazele unei vieți solide, economice, sociale, religioase și istorice. Primul Iorga stabilit în Botoșani este cunoscut sub numele de Iorga Galeongiul (*galeongiu* = militar liber în flota turcă). Numele lui apare și în recensământul de la 1774, în sinteza *Moldova în epoca feudalismului* (vol. VII, partea a II-a, *recensămintele populației Moldovei* în anii 1772 – 1773 și 1774, p. 206); alcătuirea, cuvântul introductiv și comentariile de P.G. Dimitriev, sub redacția lui P.V. Sovetov candidat în științe istorice, Academia de Științe a P.C.C. Moldovenești, Institutul de Istorie, Editura Știința, 1975.

În *O viață de om. Așa cum a fost*, Editura N. Stroilă 1934, p. 8, Nicolae Iorga precizează: „*Oameni din Pind, de la Adriatică, și-au trimis pe la 1760 odrasla în Botoșani ca negustor, numele românesc, din Gheorghe, arătând de ce neam se țin, iar porecla de Galeongiul, marinar al flotei imperiale turcești, dovedește calitatea de ostași liberi, nu raiale ca Grecii de pe continent și Slavii*”. Iorga Galeongiul se căsătorește cu româncea Ecaterina, cu care va avea un băiat Manolachi, și o fată Ruxanda. Numele Ecaterinei și al soțului ei Iorga Galeongiul, apar pe o icoană de argint cu „Fecioara Maria”, dăruită bisericii „Sfântul Ioan”, în anul 1776. Acest dar, ne orientează spre presupunerea că în apropierea bisericii se afla și casa lui Iorga Galeongiul, deși nici Nicolae Iorga, nici documentele nu ne spun, unde și-a ridicat Galeongiul casa în Botoșani.

Manolachi Iorga, fiul româncei Ecaterina și al lui Iorga Galeongiul se va stabili în mahalaua Vrăbieni (astăzi zona Pietonal Unirii, aproape de biserica „Cuvioasa Parascheva” și în vecinătatea bisericii „Sfântul Dumitru”), construindu-și o casă cu ziduri groase de aproape 1 m la parter, și cu un „cat” (1 etaj) cu structură de lemn și cărămidă, casă la care se referă și arhitecta Eugenia Greceanu în 1981 în cartea domniei sale: *Ansamblul urban medieval Botoșani*, apărută la București, pp. 112 – text și 129 – plan, etaj, parter și pivnițe. Manolachi Iorga s-a căsătorit cu Zoița Costea care era și ea proprietară de case și dughene în apropierea bisericii „Sfântul Gheorghe”, aproape de „pleațul târgului”, case pe care le dădea cu chirie. În apropierea celor patru biserici menționate și-a desfășurat viața familia Iorga: „Sfântul Ioan”, „Cuvioasa Parascheva”, „Sfântul Dumitru” și „Sfântul Gheorghe”.

Se pare că, pe lângă Biserica „Cuvioasa Parascheva” a avut casă mai târziu și „moșul Manole” (nepotul lui Manolachi Iorga), despre care spunea Nicolae Iorga, că avea grădină de flori și livadă de pomi care „înconjura” biserica. În această casă, își amintește Nicolae Iorga, și consemnează în *O VIAȚĂ DE OM – Așa cum a fost*, Editura N. Stroilă, București, în 1934 (la p. 47), că: „în odaia de dormit, cu vasele divane și splendida lampă grea, cu care răsturnându-o, era să aprind toată casa, la „moșu Manole”, care era avocat și ajutor de primar” sau (la p. 82): „Acea carte pe care o găsisem în biblioteca lui „moșu Manole” prin săptămânile adăpostirii mele la dânsul”. Moșul Manole este fratele tatălui, Nicolae Iorga amintindu-și că „Iosif era prieten odinioară, ca și frații săi, cu tatăl meu și cu „moșu Manole”. Într-un alt moment, la vârsta de 16 ani, ne lasă informația că „... la Botoșani, unde, stând câteva zile la „moșu Manole” ... așezam pe rafturile bunului liberal bătrân, literatura socială cu coperti roșii” (p. 134). Atât de multe referiri la „moșu Manole” și la casa pe care o avea, ne feresc de greșeala de a confunda pe unchiul Manole Iorga, născut în 1833, cu străbunicul Manolachi Iorga, străbunicul care murise în 1829. Nicolae Iorga s-a născut după 42 de ani de la

¹ Text apărut și în *Țara de Sus* (Revistă de conservarea și promovarea Culturii tradiționale. Nr. 1 – 2/ 2012), pp. 10–13, la care s-au adus completări.

dispariția lui Manolachi Iorga, când „moșu Manole” avea 38 de ani. De aceea afirmăm că erau și două case diferite, cea a moșului Manole din apropierea bisericii Cuvioasa Parascheva și cea de la 200 m de biserică, a străbunicului Manolachi Iorga (fostul Muzeu Etnografic).

O confirmare foarte prețioasă ca informație, pentru care îi mulțumim, ne-a venit recent și de la doamna Iulia Sumanaru, fiica părintelui Constantin Sumanaru, care a slujit la biserica Cuvioasa Parascheva ca preot paroh între anii 1940 – 1962 (cuprinzând în această perioadă și anii de refugiu), că într-adevăr își amintește, că în spatele bisericii, în vecinătatea casei parohiale, exista o casă cu mulți pomi și care, ca structură arhitectonică era o casă de secol XIX. Am integrat aceste informații în text, pentru a îndepărta confuzia între unchiul istoricului Nicolae Iorga și frate al tatălui, „moșu Manole” și străbunicul Manolachi Iorga.

Manolachi Iorga, străbunicul istoricului Nicolae Iorga, a fost bogat și cinstit negustor. Aprecierea de care s-a bucurat a rămas consemnată peste timp, astfel aflăm că sub Costache Ruset – Spătar (înalt demnitar la curtea domnească din evul mediu, care purta la festivități sabia și buzduganul domnului) „i-a fost acordată cinstea de a strânge documenturile risipite ale târgului”, a fost și efor (membru al Consiliului de conducere al Eforiei = instituție administrativă de utilitate publică sau culturală) și epitrop (administrator al unui bun, în special averea unei biserici). Împreună cu Zoia născută Costea, Manolachi Iorga a avut 4 copii (Costache, Elena, Alecu și Iancu).

Manolache Iorga a murit în 1829 și numai după 3 ani, în *Catagrafia* (recensământul) din 1832, apare Zoia Iorguleasa cu doi copii minori. Având și alte case în mahalaua Sf. Gheorghe, Zoia dă casa fetei, care se va căsători cu Dimitrie Beldiman, cu care se va stabili la Iași, vânzând casa boierului Ioniță Codrescu, care va lăsa la rândul său casa fiicei sale Maria (vară a bunicii lui N. Iorga, numită Mileta, Miliuța, Emilia), care s-a căsătorit cu Manole Stroici, cu moșii la Manoleasa, unde se va naște în 1860 fiica lor Maria.

Pe la 1864, Maria născută Codrescu, și soțul său Manole Stroici se mută la Botoșani. Fiica lor Maria se va căsători în 1887 cu Alexandru (Alec) Saint-Georges (născut la Vârful – Câmpului, în 7 martie 1854), inginer constructor având ca studii liceul la Cernăuți, Școala Politehnică la Praga, ajungând inginer – șef la Primăria Botoșani, a contribuit la refacerea ulițelor, a lucrat la construirea cazarmilor de la Roman, Botoșani, Dorohoi, a palatului Calimachi de la Stâncești, a bisericii „Nașterea Maicii Domnului” din cimitirul Pacea din Botoșani, compozitor fiind, a înființat societatea „Armonia” la Botoșani; informații pe care le aflăm de la Mihai Sorin Rădulescu, *O genealogie a familiei Saint-Georges (Sânjorz)*, în *Istoria ca lectură a lumii*, volum coordonat de Gabriel Bădărău, Leonid Boicu și Lucian Năstasă, Iași, 1994, p. 643, 644, 645).

Din căsătoria Mariei (născută Stroici) și a inginerului Alexandru Alecu Saint-Georges, au rezultat 7 copii: Maria – Alexandrina (Didia) – născută 1888, Gheorghe – născut 1889, Constanța (Cocuta) – născută 1891, Ioan – Mihail – născut 1892, Nicolae – născut 1894, Aglae – născută 1896, Manole – născut 1903). Pentru că din actele de naștere ale primilor copii reiese că s-au născut la alte adrese decât strada unde Manolachi Iorga a ridicat casa, soții Saint-Georges intră în locuință pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, astfel că, la vârsta de 50 ani, când inginerul Alexandru Alecu Saint-Georges moare de un carcinom al gâtului în 30 aprilie 1904, pe Actul său de deces apare „orașul Botoșani la casa No. 7 din strada Belvedere, căsătorit cu D-ra Maria Saint-Georges, născ. Stroici de ani 43, profesia fără”. Maria Saint-Georges a continuat să locuiască în casă cu cei 7 copii.

La.12.VII. 1945 (la 41 de ani după decesul soțului ei inginerul Alexandru Saint-Georges), într-un Act de veșnică vânzare încheiat la Tribunalul Botoșani, se precizează: „Subsemnata MARIA AL. SAINT-GEORGES, domiciliată în str. Unirei No. 3, declar că vând de veci ..., o porțiune de teren având suprafața de 1472 metri pătrați, dintr-o grădină situată în dosul clădirii mele din Botoșani, str. Unirei No. 3, PROPRIETATEA MEA PRIN CUMPĂRĂTURĂ”. Trebuie remarcat faptul că în 1904 strada unde era plasată casa, se numea strada Belvedere (care venea dinspre parcul numit atunci „Grădina Belvedere”), iar în 1945,

purta numele de Strada Unirei. După 2 ani de la tranzacția de vânzare a suprafeței de teren, Maria Saint-Georges moare și pe Actul de deces sunt precizate anul de naștere 1860 în comuna Manoleasa – Botoșani; locul decesului – Botoșani, strada Unirei No. 3; anul 1947, luna februarie, ziua 02; domiciliul Strada Unirei Nr. 3; date privind părinții – tatăl Stroici Manole, mama Stroici Maria.

Nu mult după decesul mamei sale în 1947, în casă mai rămâne fiica cea mare, Maria – Alexandrina (Didia), pianistă și compozitoare, care va pleca la fiica ei Monica licențiată în filozofie și care era căsătorită încă din 3 ianuarie 1943 cu Ion Mihalcea magistrat la Buzău, cu care avea doi copii, un băiat Ion – Adrian Mihalcea născut în 21 noiembrie 1943 și o fată Ioana – Maria – Monica Mihalcea născută în 6 iulie 1945.

Rămânând abandonată, după 1947 clădirea a început să se deterioreze. O serie de adrese trimise la Buzău rămân fără răspuns, și în acest context, casa este luată în administrare de I.G.O. (Întreprinderea de Gospodărie a Orașului), care după intervenții la zugrăveli, este dată în folosință Școlii Profesionale Textile din anul 1952, ca internat de fete. După anul 1965, casa este dată unor chiriași care s-au succedat până în anul 1980 și care vor primi repartiții pe apartamente. Încă din anii '70, Comitetul Pentru Cultură, Administrația locală, dar și în calitate de muzeograf și director al Muzeului Județean, Angela Paveliuc Olariu, doctor în Etnografie, cu adrese la Ministerul Culturii, au depus eforturi pentru preluarea casei „Manolachi Iorga” care să adăpostească viitorul Muzeu Etnografic. După o serie de lucrări de restaurare începute în 1980 și care au durat 9 ani, și cu o tematică expozițională bine întocmită, casa va fi deschisă ca Muzeu Etnografic în 7 octombrie 1989, fiind pusă iarăși în valoare structura arhitectonică de secol XVIII, în cea mai veche clădire a orașului, reînviind parcă viața patriarhală a străbunicului lui Nicolae Iorga, Manolachi Iorga.

Expoziția de bază a Secției de etnografie având ca temă cultura populară a zonei Botoșani, a atras mii de vizitatori români și străini, fiind apreciată și trezind interesul pentru civilizația satului botoșănean de secol XIX și început de secol XX. Clădirea a adăpostit colecția etnografică până în august 2007, când în urma unui proces de retrocedare, expoziția a fost desființată.

Reluând firul dreptului de proprietate, pe care l-am lăsat la anul 1947, după decesul Mariei Al Saint-Georges, proprietară a rămas fiica sa Maria – Alexandrina. După 3 ani de la deschiderea expoziției etnografice, a venit la 17 ianuarie 1992 nepotul pianistei Alexandrina (Didia), Ion – Adrian Mihalcea, atunci în vârstă de 49 ani, să vadă casa, lăsând scris în Cartea de Impresii: *„Mă bucur că această casă care a aparținut străbunicilor mei Alexandru și Maria Saint-Georges a fost astăzi restaurată în condiții foarte bune și utilizată în interesul general ca muzeu al municipiului. Astfel s-a reușit a se salva un bun de patrimoniu peste care altfel ar fi trecut tăvălugul demolator”*.

Aprecierile și gândurile frumoase din anul 1992 ale inginerului și doctor în hidrologie Ion – Adrian Mihalcea se transformă în 1999 în dorința de recuperare a proprietății rămase de la străbunicii Alexandru și Maria Saint-Georges și de la bunica Maria – Alexandrina (Didia), casă construită de străbunicul istoricului Nicolae Iorga, Manolachi Iorga. Fratele Alexandrinei Saint-Georges, Ioan – Mihail Sân – Giorgiu și unchiul lui Ion Adrian Mihalcea, au identificat confirmarea și în scrisoarea din 15 iunie 1909, trimisă lui Nicolae Iorga (*„Deci, dacă casa e făcută de Manolachi Iorga, de bună seamă, casa, dacă nu e cea mai veche din Botoșani, e una din cele mai vechi clădiri ale orașului ...”*). Scrisoarea se află astăzi la Biblioteca Academiei Române, *Corespondență Nicolae Iorga*, vol. 141, f. 78, și publicată în volumul *Nicolae Iorga și Botoșanii – Legături Epistolare*, îngrijită de muzeograf șef secție Istorie Gheorghe Median, 2006, pp. 53-54.

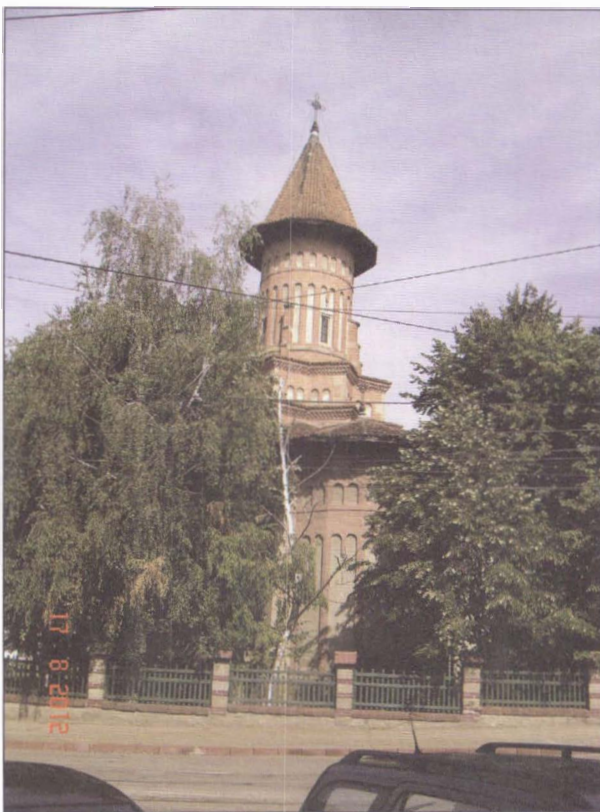
Inevitabilul s-a produs și Secția de etnografie a pierdut clădirea. Din momentul august 2007 casa „Manolachi Iorga” a rămas pustie, în voia intemperiilor vremii, în voia distrugătorilor, un loc fără viață, trist, după scoaterea patrimoniului etnografic din interior. Ion Adrian Mihalcea, moștenitorul familiei Saint-Georges, care a câștigat casa în instanță, a

încercat s-o protejeze de vandalizare închizând cu plase de sârmă cele trei intrări în casă, două în față, una în spate, și intrarea la beciul exterior, dar vremea continuă să muște nemilos din casa „Manolachi Iorga” – „Saint-Georges”, fostă și Muzeu de Etnografie 17 ani. Muzeul a pierdut un proiect cu fonduri europene de reabilitare a clădirii și de extindere în aer liber a expoziției, reprezentând cultura populară a zonei, și care ar fi fost o oază de ozon, o oază de civilizație populară tradițională. Dar astăzi, destinul casei în prezent și pentru viitor este pecetluit, clădirea pare a fi definitiv pierdută, această construcție a Botoșaniului, veche de 215 ani, cea mai veche locuință, care este ca o rană a orașului, pe lângă alte clădiri cu același destin.

Dacă administrația locală sau județeană ar fi găsit posibilitatea achiziționării clădirii în momentul implicării în proiectul care a accesat fonduri europene, astăzi casa ar fi strălucit ca în vremurile ei bune. Dacă ar fi posibil și ar fi forțe unite în acest sens, nici astăzi n-ar fi prea târziu ca această casă, ridicată de Manolachi Iorga, cu spațiul verde și cu pomi pe lângă ea, să fie introdusă în circuitul turistic al Botoșaniului, adăpostind donația „Maria și Nicolae Zahacinschi” de peste 1146 de piese. Acesta este destinul dureros al casei Manolachi Iorga, care se prăbușește treptat sub ochii noștri, ruinând și istoria casei celor două familii înrudite la propriu, familia Iorga și familia Stroici Saint-Georges.

Biserica „Sfântul Ioan” – Botoșani (exista pe la anul 1750) pe lângă care, presupunem, și-au ridicat casa Iorga-Galeongiul (venit în Botoșani pe la 1770) și soția sa româncea Ecaterina (părinții lui Manolachi Iorga)

Biserica „Sfântul Gheorghe” Botoșani, ctitorită în anul 1551 de Doamna Moldovei, Elena Rareș. Zoița născută Costea, soția lui Manolachi Iorga, avea case și dughene în apropierea bisericii, pe care le dădea cu chirie

Casa „Manolachi Iorga”, devenită „SAINT-GEORGES” pe la sfârșitul secolului al XIX-lea.
Foto din *Neamul românesc literar*, Anul II, Nr. 1, 3 ianuarie 1910
(aflată la 200 m de BISERICA „CUVIOASA PARASCHEVA”)

BISERICA „CUVIOASA PARASCHEVA”

(fondată în anul 1816 în locul unei biserici de lemn,
în timpul Mitropolitului Veniamin Costachi)

Aici, MANOLACHI IORGA a fost episcop și a fost înmormântat în 1829.

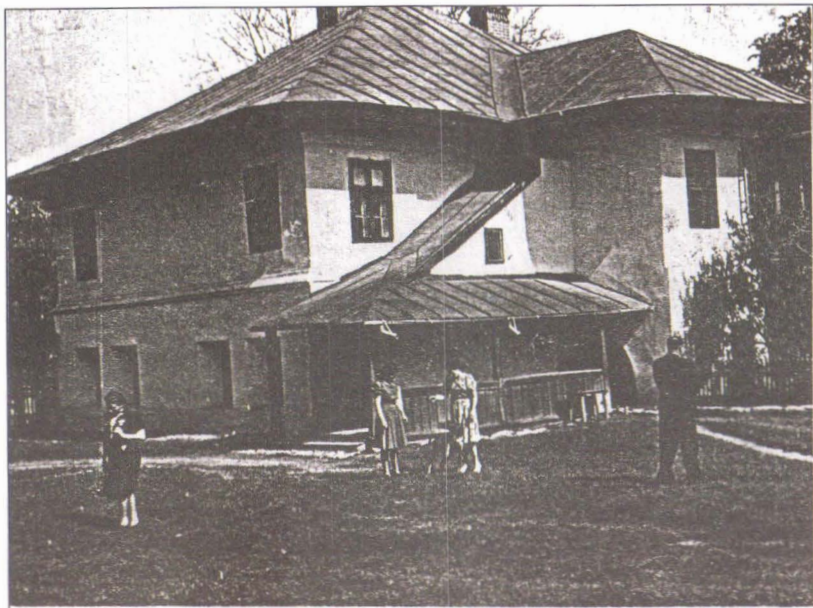
Tot aici, a fost înmormântat și nepotul său, NICU IORGA,
tatăl istoricului NICOLAE IORGA, în 29 martie 1876

BISERICA „Nașterea Maicii Domnului” (din cimitirul PACEA BOTOȘANI)
Ridicată după proiectul inginerului ALEXANDRU (ALECU) SAINT-GEORGES

ALEXANDRU (ALECU) SAINT-GEORGES (inginer șef la Primăria Botoșani)
născut în 7 martie 1854 – decedat în 30 aprilie 1904 (la 50 de ani)
înmormântat în Cimitirul „Eternitatea” Botoșani

CASA „MANOLACHI IORGA” – „SAINT-GEORGES”
(între anii 1940 – 1944 – acoperită cu tablă)

În curte, cu spatele, **MANOLE SAINT-GEORGES** ultimul copil, născut la 14 februarie 1903, fost magistrat la Cernavodă și Botoșani, fiul inginerului Alexandru Saint-Georges și fratele Mariei – Alexandrina (Didia)

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeubt.ro>

MARIA-ALEXANDRINA (DIDIA) SAINT-GEORGES născută la 11 septembrie 1888 – decedată la București, pianistă și compozitoare, fiica inginerului Alexandru Saint-Georges, proprietara casei în 1947

CONSTANȚA (COCUȚA) SAINT - GEORGES născută în 14 februarie 1891, decedată 26 iulie 1905 (la 14 ani) fiica inginerului Alexandru Saint-Georges și sora Mariei – Alexandrina Saint – Georges (înmormântată în Cimitirul „Eternitatea” Botoșani)

Casa „Manolachi Iorga – Saint-Georges” (înainte de restaurare – an 1979; acoperită cu șindriță)

**CASA „MANOLACHI IORGA - SAINT-GEORGES”
Muzeul de etnografie (între anii 1989-2007)**

Imagine din interiorul Muzeului Etnografic Botoșani
(din perioada 1989 - 2007)

Casa „Manolachi Iorga - Saint-Georges”
după desființarea expoziției etnografice în anul 2007
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeubt.ro>

CASA „MANOLACHI IORGA – SAINT-GEORGES”
în anul 2012

THE DESTINY OF AN EIGHTEENTH-CENTURY PATRIMONY HOUSE IN BOTOȘANI, “MANOLACHI IORGA” HOUSE, BOUGHT BY SAINT-GEORGES FAMILY AND TURNED INTO AN ETHNOGRAPHY MUSEUM BETWEEN 1989- 2007

(Summary)

Iorga family, having Macedo-Romanic origins in the Pindu Mountains, settled in Botoșani in the 18th century, where they laid the strong basis of their economic, social, religious, historical life. The first Iorga who settled in Botoșani is known as “Iorga Galeongiul” (“galeongiul” meaning free soldier in the Turkish fleet). In his book *“A Man’s Life-The Way It Was”*, N. Stroilă Publishing House, 1934, page 8, the historian NICOLAE IORGA (Iorga Galeongiul’s grand-grand-grandson) states: “Some people in Pind, by The Adriatic Sea, sent their offspring to Botosani as a tradesman, around 1760, his Romanian name Gheorghe suggesting the family they belonged to and his nickname Galeongiul, sailor in the Imperial Turkish fleet, proving their status of free soldiers, not subjects as the Greeks on the continent and the Slavs”.

Iorga Galeongiul’ son, Manolachi Iorga, settled then in Vrăbieni suburb (today the area around The Unirii Pedestrian Street, close to the “Cuvioasa Parascheva” church and in the neighbourhood of “St. Dumitru” church) and built a house with almost 1 metre thick walls on the ground floor and with one upper floor with a wooden and brick structure, initially covered with shingle and later with various materials when repaired (at a certain time with plate iron, at another time with shingle). Built in the 18th century, the house is the oldest dwelling in Botoșani belonging to an ordinary person and it is one of the architectural patrimony values of the town.

After Manolachi’s death in 1829, as his wife also had other properties, she gave the house to her daughter who got married, moved to Iași and sold the house. After being sold within the family for several times, the house finally became the property of Saint-Georges family who lived here for almost 47 years till the last member of the family abandoned it in 1947. Beginning with 1952 the house is used as girls’ boarding house of The Textile Vocational School until 1965.

After 1965 the building was lived in by lodgers and in 1980 it was quit in order to house the ethnography exhibition of the Botoșani District Museum. The restoration of the building took 9 years, and thus, in 1989 in autumn, The Ethnography Museum opened in Manolachi House. Thousands of visitors had seen the exhibition by the end of the summer in 2007 when, after a retrocession law suit, the house was given back to its owner (the descendant of the Saint-Georges family). The museum had to leave the building, which had been included in a European fund project of rehabilitation, restoration and outdoor extension. The retrocession stopped the project and the house had to stand bad weather conditions. But today, the destiny of the house is settled at present and for the future, the house seems to be lost for good, this 215 year-old building in Botosani, the oldest dwelling, is like a wound of the town, beside other buildings, sharing the same destiny.